ADJECTIVUL „VECHI”. UN ADJECTIV POLIFUNCŢIONAL

RALUCA BRĂESCU
Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”, Bucureşti
Universitatea din Bucureşti

1. Introducere

În acest articol, ne propunem să surprindem comportamentul polimorfic al adjectivul *vechi* în limba română. Sintagme precum: *manuscris vechi, vin vechi, prieten vechi, fier vechi, obicei vechi* dau naştere unor interpretări semantice şi unor analize sintactice diferite.

Luând ca punct de plecare mai multe analize din lingvistica străină (Bouillon 1999, Giry-Schneider 1997), vom arăta că şi în română adjectivul *vechi* are un traseu interpretativ complex. Vom urmări două obiective principale: identificarea tipurilor semantice în care se încadrează ocurenţele adjectivului supus analizei şi precizarea caracteristicilor sintactice specifice tipurilor semantice inventariate.

2. Tipuri semantice

Distingem trei tipuri semantice majore de adjective: calificative, relaţionale şi adjective de modificare a referinţei (Brăescu 2012). Dintre acestea, ne interesează primul şi cel de-al treilea tip, corespunzătoare ipostazelor diferite ale adjectivului *vechi*, pe care vom încerca să le înregistrăm, folosind atât exemple din limba veche, cât şi din limba actuală. Pentru că statutul adjectivului este, de cele mai multe ori, determinat contextual, vom urmări, în egală măsură, şi semantica numelui la care acesta se aplică.

2.1. *„Vechi” – adjectiv calificativ*

(1) a. *pânză veche*
b. *pâine veche*

În clasificarea adjectivelor calificative realizată de Dixon 2004 se disting mai multe clase principale, după cum exprimă: dimensiunea – *mare, mic;* vârsta – *tânăr, bătrân;* valoarea – *bun, rău;* culoarea – *negru, alb;* proprietatea fizică – *tare, moale;* caracteristica umană – *egoist, altruist;* viteza – *rapid, lent* etc. În ipostaza calificativă, adjectivul *vechi* ilustrează subclasa adjectivelor care exprimă vârsta, o calitate determinată, atribuită unui nume, îndeplinind, în cadrul sintagmei nominale în care apare, o funcţie descriptivă.

Natura calificativă a adjectivului este susţinută prin testul de intersectivitate (Kamp 1975); două inferenţe sunt posibile, atât cea referitoare la nume, cât şi cea referitoare la adjectiv:

BDD-V884 © 2012 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-29 04:17:22 UTC)

(2) *Aceasta este o geantă* ***veche.***
→ *Aceasta este o geantă.*
→ *Aceasta este veche.*

Interpretarea adjectivului se face ţinând cont de o normă de comparaţie şi de un punct de referinţă, dar implică, în general, un act de evaluare subiectivă; un obiect calificat drept *vechi* se raportează la momentul actual, dar aprecierea variază de la vorbitor la vorbitor.

Adjectivele calificative se organizează în cupluri antonimice. Adjectivul *vechi* dezvoltă două serii pe care le vom prezenta în continuare, după cum actualizează sensuri diferite: *vechi ≠ tânăr* şi *vechi ≠ nou*.[1]

2.1.1. *Vechi ≠ tânăr*

După cum se poate observa şi din indicaţia lexicografică, sensul acesta al adjectivului este învechit şi popular, înlocuit prin *bătrân*, în româna actuală:

(3) *Eşti slab şi* ***vechi****, dar te-*ai luptat voinic. (Coşbuc, apud DLR)
(4) *Erau călări pe cai* ***vechi*** *şi potoliţi care umblau după pasul mulţimii.* (Sadoveanu, apud DLR)
(5) *omul cela vechiu, cel vechiu Adam* (Coresi)
(6) *Prin codri ea pătrunde lângă teiul* ***vechi*** *şi sfânt.* (Eminescu, apud DLR)
(7) *Iată-mă, tot eu cea* ***veche!*** (Coşbuc, apud DLR)

În alte contexte de limbă veche, adjectivul *vechi* apare asociat cu sinonimul său, *bătrân:*

(8) a. *O samă de cuvinte ce sîntu audzite din om în om, de oameni* ***vechi şi bătrâni.*** (Neculce)
b. *veteranii, adecă slujitori vechi, bătrîni* (Costin)

Sensul acesta al adjectivului *vechi* se păstrează şi în substantivizări: *vechi – bătrâni, moşi-strămoşi:*

(9) *Oameni buni care vor fi ştiind* ***din vechi*** *cum au îmblat.* (Iorga, apud DLR)
(10) *acest prunc carele iaste* ***mai vechiu*** *decît toţ* ***vechii*** (Ivireanu)
(11) *Am auzit şi eu* ***din vechi*** *că sparge pe dedesubt două şiruri de munţi şi răspunde tocmai în Transilvania.* (Vlahuţă, apud DLR)

2.1.2. *Vechi ≠ nou*

Sensul pe care îl înregistrăm în continuare pentru adjectivul calificativ *vechi* este cel din limba actuală. Se aplică unor nume concrete de obiecte, nume de materie (12a-d) sau unor nume abstracte (13a-d):

(12) a. *haine vechi, pânză veche* (învechit, purtat, folosit îndelungat)
b. *geantă veche, fier vechi* (perimat, stricat, degradat)
c. *ouă vechi, pâine veche* (expirat, alterat)

[1] Exemplele sunt preluate din DLR, din texte vechi (Coresi, A. Ivireanu, M. Costin) sau sunt construite.

BDD-V884 © 2012 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-29 04:17:22 UTC)

d. *un vin vechi, coniac franţuzesc vechi* (de calitate superioară)

(13) a. *Trebue să lepădăm veşmintele omului celui* ***vechiu,*** *adecă să zdrobim şi să sfărîmăm obiceaiurile şi pohtele noastre cele vechi* (Ivireanu) (perimat, demodat, depăşit)
b. *Iar acest feliu de cinste de pre urmă, sufleteşte, o dau lui Hristos, carii, pre omul cel* ***vechiu*** *lepădîndu-l, obiceaiurile cele vechi, pentru mărirea lui Hristos a le lepăda, să nevoesc.* (Ivireanu)
c. *O lume întreagă, lumea* ***veche****, se prăbuşeşte.* (care ţine de o epocă revolută)
d. *o suferinţă veche, o bronşită veche* (cronic, despre boli)

Complexitatea semantică a adjectivului *vechi* se poate remarca chiar şi în interiorul unei subclase delimitate. Astfel, spre deosebire de exemplele de sub 12c (*pâine veche*), în exemplele de sub 12d (*vin vechi*) adjectivul *vechi* face referire la procesul de ameliorare a calităţilor iniţiale odată cu trecerea timpului.

2.2. *„Vechi" – adjectiv de modificare a referinţei*

(14) a. *un vechi campion*
b. *un prieten vechi*

Denumite printr-o veche etichetă (Bolinger 1967) *adjective de modificare a referinţei*, această clasă este reprezentată fie de unităţi cu sens vag, fie de utilizări ale unor forme care trec printr-un proces de desemantizare parţială (Brăescu 2009). Se pot detaşa mai multe subclase de adjective de modificare a referinţei, dintre care ne interesează numai două, acelea în care se poate încadra adjectivul pe care îl urmărim: adjectivele deictice (14a) şi adjectivele intensive (14b).

Spre deosebire de adjectivele calificative (intersective), adjectivele de modificare a referinţei (atât cele deictice, cât şi cele intensive) sunt subsective, adică autorizează numai inferenţa referitoare la nume, nu şi pe aceea referitoare la adjectiv:

(15) *Andrei este un vechi prieten.*
→ Andrei este un prieten
≠ Andrei este vechi.

2.2.1. *„Vechi" – adjectiv deictic*

În calitate de adjectiv deictic, *vechi* nu califică, nu descrie, nu atribuie proprietăţi, funcţionează ca modificator referenţial care îndeplineşte un rol în deixisul temporal (Berthonneau 2002, Huddleston, Pullum 2002, Brăescu 2012).

Interpretarea adjectivelor deictice nu poate fi disociată de situaţia de comunicare, de coordonata temporală a cadrului deictic (pe care sunt distribuite acţiunile, evenimentele, stările la care face referire enunţul, în raport cu momentul producerii sale). Deixisul temporal codifică reprezentarea temporală prin raportare la momentul în care are loc actul comunicativ. Ca elemente de expresie a deixisului temporal, adjectivele funcţionează ca operatori ai unor expresii nondeictice, cărora le impun un referent identificat pe cale deictică (GALR 2008, *Deixis*). Funcţionează deictic adjectivele din domeniul temporal (Borillo 2001) care operează o localizare temporală relativă, în funcţie de puncte de reper deja stabilite (timpul în care

BDD-V884 © 2012 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-29 04:17:22 UTC)

vorbeşte locutorul – *Speech Point* – sau un alt eveniment, situat în viitor sau în trecut): *o viitoare căsătorie/candidată, actualul prieten, fosta nevastă, evenimente recente* etc.[1]

Ca adjectiv deictic, *vechi* situează într-un timp relativ nume concrete, entităţi cu o existenţă autonomă, dar relaţionate cu altă entităţi:

(16) a. *maşina mea veche*
b. *vechea mea adresă*

Adjectivele deictice aduc o precizare de ordin temporal asupra acestei valori descriptive sau relaţionale şi nu asupra referentului. De aceea se constată un decalaj între conţinutul descriptiv (exprimat de nume) şi referentul căruia i se aplică acest conţinut. O sintagmă ca *vechea mea adresă* se referă fie la adresa pe care o am de foarte mult timp şi este încă activă; în egală măsură, poate fi o adresă pe care nu o mai folosesc în prezent, fără ca acest lucru să implice automat că era o adresă pe care am folosit-o îndelung.

Pentru a desemna referentul, este necesar, de multe ori, un suport referenţial diferit, de obicei un hiperonim (*obiect, om, persoană*) sau pronumele neutru *ceea ce*:

(17) **Obiectul** *din imagine este* ***vechiul meu talisman***.

Ataşarea unor adjective deictice la nume fără temporalitate a tras atenţia cercetătorilor. O justificare a funcţionării acestor adjective deictice (Giry-Schneider 1997) ar fi că acestea reprezintă rezultatul a două operaţii sintactice succesive, subiacente: reducerea unei propoziţii relative şi convertirea unui adverb în adjectiv:

(18) *El doarme în* ***vechiul*** *pat al lui Paul.* („patul pe care îl are de mult timp”)

2.2.2. *Vechi – adjectiv intensiv*

Ca adjectiv intensiv, *vechi* răspunde criteriului de bază al adjectivelor de modificare a referinţei, respectiv faptului de a nu caracteriza direct referentul numelui adiacent.

Numite şi adjective noninerente (Quirk et al. 1972), adjectivele intensive sunt utilizări speciale ale unor forme calificative. Adjectivele intensive sunt orientate asupra procesului legat de numele care apare în enunţ (*process-oriented attributives*): *un mare fumător, un muncitor rapid, un credincios ferm, o masă rapidă.* În sintagme cum sunt cele de mai sus proprietatea exprimată de adjectiv nu se aplică numelui, ci este legată de procesul de a fuma, de a munci, de a crede, respectiv de a pregăti/consuma.

În calitate de adjectiv intensiv, *vechi* se asociază unor nume care exprimă o funcţie, un rang (19a), o relaţie (19b,c), idei, sentimente, obiceiuri (19d), familii, cu referire la continuitatea, la perpetuarea unei condiţii sociale preluate (19e):

(19) a. *un vechi preşedinte, un vechi campion, un vechi primar, o slugă veche, un vechi cărturar, un vechi călăreţ*

[1] Atragem atenţia că nu toate adjectivele care codifică reprezentarea temporală sunt adjective de modificare a referinţei. Adjectivele temporale nondeictice trimit la un reper fix, autonom, corespunzător unei date calendaristice, unei epoci istorice (*preistoric, medieval*) Aceste adjective se utilizează ca modificatori ai unor nume care denotă intervale temporale sau care sunt asociate persoanelor repective: *epocă, stil, vestigii* etc.

BDD-V884 © 2012 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-29 04:17:22 UTC)

b. *un vechi coleg, un vechi prieten, un vechi cunoscut, vechea mea gazdă, o veche prejudecată, o veche intenţie*
c. *Matei vodă, nepriietinul vechi* (Costin)
d. *prietenia veche şi sinceră, vorba veche, obiceiul cel vechi*
e. *răzeşi vechi, un neam boieresc din cele* ***vechi*** (Cantemir, apud DLR)

3. Caracteristici sintactice

Funcţia prototipică a adjectivului este de modificare a unui centru nominal. Adjectivul *vechi* funcţionează ca modificator al numelui, în ipostaza calificativă (20a). Ca adjectiv de modificare a referinţei (20b), adjectivul *vechi* se caracterizează sintactic tocmai prin faptul că nu modifică referentul numelui pe care îl însoţeşte, ci funcţionează ca operator intensional care realizează ajustarea discursivă a denominaţiei:

(20) a. *Vom studia* ***un vechi manuscris.*** (adjectiv calificativ)
b. *Mi-am revăzut* ***un vechi prieten.*** (adjectiv de modificare a referinţei)

Vechi, în utilizarea sa calificativă are un sens pur aspectual, „care durează de mult timp”, deci evocă stări durabile. În schimb, în sintagma *un vechi prieten*, nu se realizează o caracterizare a numelui „prieten”, ci „prietenia este veche”

O primă observaţie este că diferenţa dintre cele două tipuri semantice delimitate nu îşi găseşte justificarea în constrângerile de topică. În general, adjectivele calificative, intersective sunt postpuse, iar cele de modificare a referinţei sunt antepuse. Postpoziţia adjectivului se asociază cu interpretarea denotativă, obiectivă, iar antepoziţia se asociază cu interpretarea evaluativă, subiectivă. Însă, această generalizare nu este suficientă pentru a acoperi multitudinea ocurenţelor adjectivului *vechi*. Ambele subtipuri de adjective (calificativ în 21a,b şi de modificare a referinţei în 22a,b) pot fi mobile, fără ca schimbarea poziţiei să antreneze modificări de sens sau de statut semantic:

(21) a. *o casă veche*
b. *o veche casă*
(22) a. *o veche prietenă*
b. *o prietenă veche*

Topica liberă se asociază şi cu libertatea de modificare. Ambele tipuri semantice (calificativ în 23a,b şi de modificare a referinţei în 24a,b) reliefate de adjectivul *vechi* admit modificatori şi în postpunere şi în antepunere:

(23) a. *o casă foarte veche*
b. *o foarte veche casă*
(24) a. *o foarte veche prietenă*
b. *o prietenă foarte veche*

Dintre tipurile de modificatori admişi de adjectivul *vechi*, semnalăm (Broekhuis 1999): aproximatorii (25a), negatorii (25b), amplificatorii (25c), atenuatorii (25d), comparatorii (25e), modalizatorii (25f):

(25) a. *un film cam vechi*

BDD-V884 © 2012 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-29 04:17:22 UTC)

b. *o haină nu prea veche / deloc veche*
c. *un studiu prea vechi / un adevăr vechi de când lumea*
d. *un vin destul de vechi / vechiuţ*
e. *un manuscris mai vechi decât celelalte*
f. *o geantă probabil veche*

În general, adjectivul *vechi* nu autorizează complemente. Atât în ipostază calificativă, cât şi în ipostaza de adjectiv de modificare a referinţei, adjectivul *vechi* poate fi specificat cantitativ prin grupurile prepoziţionale de măsură:

(26) a. *un vin vechi de un an*
b. *un prieten vechi de 10 ani*

Grupul de măsură a fost pus în legătură cu dimensiunile monotone (referitoare la structura parte-întreg) din structura lexicală a adjectivelor scalare (Schwarzschild 2005, Cornilescu, Nicolae 2011).

În texte vechi, a fost înregistrată structura *vechi de zile:*

(27) *Preste puţine zile întâmpină pe un unchiaş* ***vechi de zile.*** (Varlaam, apud DLR)

O diferenţă de comportament sintactic între cele două utilizări ale adjectivului *vechi* este că, numai în lectura calificativă, sunt admise poziţiile predicative (aşa cum am observat din testul intersectivităţii):

(28) a. *Casa este veche.*
b. **Colegul este vechi.*

4. Concluzii

Am arătat că putem încadra utilizările adjectivului *vechi* în mai multe subtipuri semantice. Mergând mai departe, cu analiza sintactică, am observat că, pe de o parte, trebuie să ţinem seama de comportamentul general al subclaselor delimitate (de exemplu, posibilitatea de a apărea în poziţii predicative este o trăsătură generală a adjectivelor calificative). Pe de altă parte, trebuie să ţinem seama de statutul polifuncţional al adjectivului particular *vechi*, a cărui funcţionare sintactică este controlată, în mare măsură, de numele din sintagma nominală (vezi mobilitatea poziţiei sau disponibilitatea de a primi modificatori).

SURSE

Coresi, *Evanghelia cu învăţătură* [1581]. Bucureşti, Atelierele Grafice Socec, 1914.
Costin, Miron, 1958, *Opere,* Bucureşti, Editura de Stat pentru Literatură şi Artă.
DLR. Academia Română. *Dicţionarul limbii române*. Bucureşti, Editura Academiei Române.
Ivireanu, Antim, 1972, *Opere,* Bucureşti, Editura Minerva.
Neculce, Ion, 1986, *Letopiseţul Ţării Moldovei,* Bucureşti, Editura Minerva.

BDD-V884 © 2012 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-29 04:17:22 UTC)

BIBLIOGRAFIE

Bartning, Inge, Michèle Noailly, 1993, „Du relationnel au qualificatif: flux et reflux", *L'Information grammaticale*, 58, p. 27-32.

Berthonneau, Anne-Marie, 2002, „Prochain/dernier et compagnie. Les adjectifs déictiques à l'épreuve de l'espace ou comment circuler dans le temps, l'espace, le texte", *Langue française*, 136, p. 104-125.

Bolinger, Dwight, 1967, „Adjectives in English: Attribution and predication", *Lingua*, 18, p. 1-34.

Bosque, Ignacio, Carme Picallo, 1996, „Postnominal adjectives in Spanish DPs", *Journal of Linguistics*, p. 349-385.

Borillo, Andrée, 2001, „Quelques adjectifs de référence temporelle du français", *Cahiers de Grammaire*, 26, p. 37-53.

Bouillon, Pierrette, 1999, „The adjective *vieux:* the point of view of generative lexicon", în E. Viegas, (ed.), *Breadth and Depth of Semantic Lexicons*,. Kluwer, Dordrecht, p. 148-166.

Brăescu, Raluca, 2009, „Există a treia clasă de adjective?", în Rodica Zafiu, Blanca Croitor, Ana Maria Mihail (eds.), *Studii de gramatică. Omagiu Doamnei Profesoare Valeria Guţu Romalo*, Bucureşti, Editura Universităţii din Bucureşti, p. 9-22.

Brăescu, Raluca, 2012, *Adjectivul în româna actuală*, Bucureşti, Editura Universităţii din Bucureşti.

Broekhuis, Hans, 1999, *Adjectives and Adjective Phrases. Modern Grammar of Dutch. Occasional Papers* 2, Tilburg University.

Cinque, Gugliemo, 2010, *The syntax of adjectives*, Cambridge, MIT Press.

Cornilescu, Alexandra, Alexandru, Nicolae, 2011, „Observaţii asupra grupului de măsură în grupul nominal şi în cel adjectival", Conferinţă, Colocviul Internaţional „Limba română – Abordări tradiţionale şi moderne", Cluj-Napoca, 6–7 mai 2011.

Dixon, Robert M.W., 2004, „Adjective classes in typological perspective", în Robert M.W. Dixon, Alexandra Y. Aikhenvald (eds.), *Adjective classes*, Oxford University Press, p. 1-49.

Feuillet, Jacques, 1991, „Adjectifs et adverbes: essai de classification", în Claude Guimier, Pierre Larcher (eds), *Travaux linguistiques du Cerlico, 3 (L'état de l'adverbe)*, p. 35-58.

GALR 2008, *Gramatica limbii române*, Valeria Guţu Romalo (ed.), Bucureşti, Editura Academiei Române.

Giry-Schneider, Jacqueline, 1997, „Sur quoi peut porter un adjectif épithète? L'expression du temps et de l'aspect dans les groupes nominaux", *Langages*, 126, p. 11-38.

Huddleston, Rodney, Geoffrey K. Pullum, 2002, *The Cambridge Grammar of the English Language*, Cambridge University Press.

Kamp, Hans, 1975, „Two theories about adjectives", în Edward Keenan, (ed.), *Formal semantics of natural language*, Cambridge, Cambridge University Press, p. 123-155.

Quirk, Randolph, Sidney Greenbaum, Geoffrey Leech, Jan Svartvik, 1972, *A Grammar of Contemporary English*, London, Longman.

Schwarzschild, Roger, 2005, „Measure phrases as modifiers of adjectives", *Recherches Linguistiques de Vincennes*, 35, p. 207-228.

THE ADJECTIVE *VECHI* 'OLD'. A POLYFUNCTIONAL ADJECTIVE

(*Abstract*)

This paper investigates the Old and Modern Romanian contexts in which the adjective *vechi* occurs. Phrases like *un vechi manuscris* 'an old manuscript', *un vin vechi* 'an old wine', *un prieten vechi* 'an old friend', (Old Romanian) *un om vechi* 'an old man' give rise to different semantic analyses and syntactic interpretations. The syntactic features of *vechi* are either general syntactic features of the subclasses in which its occurrences are included, or constructional particularities of the head of a respective nominal phrase.

BDD-V884 © 2012 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-29 04:17:22 UTC)